

Roślinne

rzeźby ogrodowe

Małgorzata Cuch

Drzewa i krzewy przycinamy, aby je odmłodzić, usunąć chore i obumarłe gałęzie lub pobudzić kwitnienie. Jest jednak również rodzaj cięcia roślin, dzięki któremu stają się one ogrodowymi rzeźbami.

Rzeźby roślinne wykonuje się od wieków, rośliny strzyżone na kształt kuli, stożka czy sześcianu znane były już w starożytności pod nazwą topiarów, a nazwa ta funkcjonuje do dzisiaj. Przez lata wykorzystywane były w historycznych założeniach pałacowo-ogrodowych, a dziś są modne również we współczesnych ogrodach, małych i dużych, na tarasach, a nawet w ogrodach na dachach.

Na balkonie czy tarasie miejsca bywa niewiele, a dużo osób pragnie ustawić tu pojemniki z krzewami ozdobnymi. Niezbędny jest też stolik i krzeselka dla zaproszonych gości. Doskonałym wyjściem w takiej sy-

foto: www.poradnikogrodnicy.pl

▲▼ Naturalny pokrój żywotnika zachodniego w odmianie „Aurscens” jest wąskostożkowy, a żywotnika zachodniego „Danica” – kulisty.

foto: www.hortulus.com.pl

Kształtując roślinę w formę bardziej skomplikowaną, należy ciąć częściej, obcinając krótsze fragmenty gałązek

tuacji jest zastosowanie roślin, które można przycinać, nie dopuszczając, by nadmiernie się rozrosły i nadając im jednocześnie piękny kształt. Gromadzenie roślin, które niewielki rozmiar mogą zachować przez lata, to dobra metoda dla kolekcjonerów ciekawych okazów (miniaturowych iglaków o stożkowatym czy kulistym kształcie), którzy w małym ogrodzie chcieliby zmieścić ich jak najwięcej.

W ogrodach, w których dominują formy geometryczne, idealnie przyszytych rośliny, rosące pojedynczo, w grupach, tworzące żywopłot lub zwarty szpaler, to cała esencja kompozycji. Krzewy formowane w przeróżne kształty mogą pełnić funkcję rzeźb, które w eksponowanym miejscu ogrodu dorównują nawet tym drewnianym czy kamiennym.

Strzyżenie roślin można przeprowadzać samodzielnie lub kupić gotowe okazy, kształtowane wokół metalowych stelaży, w centrach ogrodnich. W takiej żywej rzeźbie zawiera się zarówno piękno uzyskanego kształtu, jak i walory samej rośliny.

Jak wykonać rzeźbę roślinną

Tworzenie figur z roślin ma różny stopień trudności, nie jest to zbyt skomplikowana praca, lecz z pewnością wymaga cierpliwości. Uformowanie rośliny w określony kształt jest długotrwałym procesem; w zależności od siły wzrostu danego gatunku krzewu efekt koń-

foto: Bosch

▲▼ Krzewy kształtują się nie tylko w formy kuliste lub stożkowe, ale także bardziej skomplikowane, spiralne

foto: Bosch

Dokładnie przyszytye rośliny, sadzone w gruncie lub w pojemnikach, wyglądają elegancko i dostojnie

foto: www.poradnikogrodnicy.pl

cowy uzyskuje się po kilku sezonach albo nawet po 10 latach (w przypadku wyższych roślin). Podstawą jest regularne przycinanie.

Pierwsze cięcie wykonuje się zaraz po posadzeniu rośliny, przycinając ją na wysokość 20 cm, w celu rozkrzewienia młodego egzemplarza (dzięki temu roślina zagęści się w dolnej części, co jest szczególnie istotne w przypadku form o szerokiej postawie, a nie na tak zwanej nóżce). Drugi zabieg formujący należy wykonać dopiero wiosną następnego roku (nowe przyrosty skracają się wtedy o 1/3 długości).

Pierwszym etapem formowania rośliny jest formowanie wstępne. Skracanie pędów podczas pierwszych kilku sezonów ma przede wszystkim zagęścić krzew, a ostateczny jego kształt uzyskuje się w następnych latach.

Drugim stadium formowania pokroju krzewu jest przycinanie różnej korony, przy zachowaniu jej kształtu. Stelaż warto założyć

Przycinanie do formy

Podczas cięcia formującego warto posilkować się sznurkami, listewkami czy bambusowymi tyczkami. Można skorzystać z gotowych szablonów (metalowe, drewniane lub bambusowe stelaże lub inne metalowe formy, często w kształcie zwierząt, które mocuje się w doniczce, w której rośnie krzew). Szablony przydają się szczególnie do tworzenia bardziej skomplikowanych figur. Warto pamiętać, że na początku roślina jest mała i dopiero z czasem osiągnie kształt formy oraz zagęści się dzięki przycinaniu.

Formowanie łatwo zagęszczających się krzewów może być zabawą dla całej rodziny

foto: Bosch

Ostatnie cięcie pobudzające nowe pędy do wzrostu należy przeprowadzić najpóźniej we wrześniu, aby nowe przyrosty zdążyły zdrewnieć i nie przemarzły podczas zimy

na roślinę dopiero po 2-3 latach. Jeżeli udało się nadać roślinie ostateczny wygląd, dla zachowania tej formy pędy można przycinać niemal tyle, ile urosły w ciągu roku.

Podczas sezonu wegetacyjnego wykonuje się zazwyczaj trzy zabiegi formujące krzew – w maju, na przełomie czerwca i lipca oraz na przełomie sierpnia i września. Rośliny sadzone późnym latem lub jesienią przycina się dopiero na wiosnę.

Drzewa iglaste można formować przez cały rok i nie zabezpiecza się ich ran, jeśli są gatunkami żywicującymi (sosna).

Podczas początkowego etapu formowania ciecie ma nadać roślinie kształt przybliżony do zaplanowanego

Po założeniu na roślinę stelaża, przycina się tylko te pędy, które wystają poza jego obręb

Wybór roślin

Do formowania należy wybrać odpowiedni gatunek rośliny, nie każda nadaje się do cięcia, a różne krzewy umożliwiają stworzenie innych form. Najlepiej wybrać odmiany, które znoszą nawet trudne warunki siedliskowe, nie są podatne na choroby, a ponadto łatwo się je formuje. Do najczęściej wybieranych należą: cisy, żywotniki i bukszpany.

Najlepsze gatunki do formowania to te, które łatwo się krzewią i mają gęste przyrosty. Dobre krzewienie cechuje **rośliny liściaste**; wiele gatunków dobrze znosi formowanie, nawet starsze gałęzie po przycięciu dobrze się rozkrzewiają. Pokrój rośliny liściastej łatwo zmienić lub przeprowadzić jego korektę (istotne jest to w przypadku, gdy pędy zostały uszkodzone). Rośliny te wymagają jednak silniejszego przycinania niż iglaki, ponieważ siła ich wzrostu jest większa.

Iglaki rosną powoli, dlatego uformowane w określony kształt, zachowują go przez długi okres. Warto też wybierać odmiany wolno rosnące, karłowe, ponieważ lepiej się krzewią, a niektóre przez wiele lat utrzymują pokrój charakterystyczny dla danej odmiany i nie przekraczają nawet jednego metra wysokości. W przeciwieństwie do krzewów liściastych, u iglaków starsze pędy często się nie krzewią,

Żywopłoty formowane mogą tworzyć zarówno krzewy iglaste: żywotnik, cyprysik, jałowiec, cis, jak i liściaste: ligustr, forsycja, irga, porzeczką alpejską, o sezonowym lub zimotrwałym ulistnieniu

foto: www.poradnikogrodnicy.pl

▲ ▼ Dla ogrodów w stylu japońskim typowe są niewielkie rośliny, których pokrój upodabniany jest poprzez cięcie do wiekowych drzew

foto: www.poradnikogrodnicy.pl

Modne bonsai

Bonsai to karłowe drzewo lub krzew, kształtowany tak, by jego pokrój przypominał egzemplarz dojrzały, rosnący w warunkach naturalnych. Miniaturki te sadzi się w płytkiej donicy, stawia na tarasie lub wysadza do gruntu (nawet pojedyncze drzewka bonsai rosnące w ogrodzie są wielką dekoracją, mogą mieć nawet kilka metrów wysokości).

W mieszkaniach uprawia się często gatunki egzotyczne, a w ogrodach i na tarasach – rośliny odporne na mróz, których formowanie nie musi być bardzo precyzyjne (dęby, buki, graby, klony, jarzęby, sosny, jodły, modrzewie, cyprysiki, jałowce).

Można kupić uformowane już drzewka bonsai, potem trzeba tylko systematycznie przeprowadzać korekty ich pokroju. Miniaturową roślinę można też od początku kształtować samodzielnie. Proces ten trwa od kilku do kilkunastu lat. Najlepiej przeznaczyć do tego młody okaz. Każdą roślinę traktuje się indywidualnie podczas określania kształtu, jaki ma być jej ostatecznie nadany.

Jeżeli roślina ma rosnąć w płytkim pojemniku, jej bryłę korzeniową już w początkowej fazie uprawy trzeba kształtować na płasko. Koronę przycina się i prześwietla, a pędy i pień wygina na stelażach lub drutach (za ich pomocą można ukształtować powyginany pień). Cięcie jest dość silne, dlatego trzeba je przeprowadzać ostrożnie i z rozwagą.

Żywopłoty formowane

Formuje się także rośliny tworzące żywopłot. W tym celu warto najpierw wyznaczyć linię cięcia (za pomocą sznurka rozciągniętego na palikach; przekrój poprzeczny przez szpaler powinien mieć kształt trapezu, którego boki zbiegają się ku dołowi).

Cięcie żywopłotu warto przeprowadzać podczas pochmurnej pogody i wykonywać go zgodnie z kierunkiem, w jakim układają się pędy. Tegoroczny przyrost roślin liściastych skraca się o 2/3 jego długości, w przypad-

ku roślin iglastych należy pozostawić do 10 cm długości przyrostu. Na koniec można zaokrąglić krawędzie zielonej bariery.

Strzyżenie, które oprócz poprawienia krzewienia, ma na celu nadanie roślinie określonego kształtu, przeprowadza się dopiero w drugim roku po posadzeniu (koniec czerwca). Gęsty żywopłot, bez prześwitów, zapewni coroczne cięcie.

Żywopłoty formowane można tworzyć zarówno z krzewów iglastych (żywotnik, cyprysik, jałowiec, cis), jak i liściastych (ligustr, forsycja, irga, porzeczka alpejska) o sezonowym lub zimotrwałym ulistnieniu.

dłatego najlepiej przycinać i formować młode okazy (kilkuletnie). Warto też wybierać do tego celu rośliny o prostym pniu.

Łatwiej jest uzyskać określony kształt rośliny, gdy do formowania wybierze się krzew, którego pokrój naturalny jest zbliżony do formy, jaką chce się otrzymać. Wśród iglaków jest bardzo duże zróżnicowanie pokrojów (kolumny, kule, stożki). Niezwykle interesujące są sosny. Wystarczy wykorzystać ich potencjał i przy niewielkim wysiłku można otrzymać bardzo ciekawy kształt rośliny.

Jeśli roślina ma być uprawiana w pojemniku, należy wybrać odmianę niedorastającą do wielkich rozmiarów.

Najlepszymi gatunkami na **pojedyncze rzeźby** są: bukszpan, ligustr oraz cis. Można je uprawiać w donicach lub bezpośrednio

Inne metody formowania krzewów

Przyginanie młodych pędów. Gałęzie kieruje się w określoną stronę. Przyginanie pędów to także dobry sposób na maskowanie w krzewie miejsc przeredzonych.

Szczepienie. Na jednym pniu można zaszczepić nawet dwie różne odmiany, jedną pod drugą, łącząc gatunki o kontrastowym pokroju, np. zwisającą i kulistą.

w gruncie. Zazwyczaj nadaje im się formy geometryczne (kula, stożek, sześcian, piramida, spirala) lub bardziej skomplikowane (postacie zwierząt czy ludzi).

Jakie gatunki

Najlepsze do formowania wśród roślin liściastych są: **bukszpan wieczniezielony, ligustr pospolity, irga błyszcząca, trzmielina, natomiast wśród roślin iglastych należy wymienić: cis pospolity, żywotnik zachodni, cyprysik groszkowy, jałowiec (pośredni, wirginijski, sabiński, płochy) oraz sosnę, świerk, choinę czy modrzew. Bukszpan wiecznie zielony (*Buxus sempervirens*) – zimozielony krzew liściasty, który świetnie znosi cięcie. Wśród roślin odpowied-**

Bukszpan wiecznie zielony (*Buxus sempervirens*)

nych do strzyżenia wymieniany jest na pierwszym miejscu. Należy do krzewów wolno rosnących, jednak dobrze się zagęszcza, gdy dwukrotnie podczas sezonu wegetacyjnego jego pędy zostaną skrócone o 1/3 długości.

Pierwsze cięcie powinno się wykonać w marcu, a drugie w połowie lata. Bukszpan kształtowany przy użyciu szablonu przycina się 1–2 razy w ciągu roku. Można formować z niego pojedyncze rzeźby. Jest także polecany na żywopłoty strzyżone i obwódki rabat.

Bukszpan wiecznie zielony dorasta maksymalnie do 4 m wysokości. Szczególnie młode krzewy mogą w naszym klimacie przemarzać. Ponadto roślinę łatwo jest rozmnożyć, pobierając latem niezdrewniałe, zielone sadzonki. Bukszpan wiecznie zielony może rosnąć zarówno na słońcu, jak i w cieniu.

Ligustr pospolity (*Ligustrum vulgare*) – krzew doskonały do formowania, który bardzo dobrze znosi cięcie i łatwo się zagęszcza. Wymaga jednak systematycznego przycinania. Ta niedroga roślina popularnie stosowana jest na żywopłoty (można stworzyć z niej barierę nawet na 2,5 m wysokości).

Pojedyncza roślina osiąga maksymalnie 5 m wysokości, pędy ma wyprostowane, a liście żywozielone. Ligustr pospolity ma niewielkie wymagania - doskonale radzi sobie z warunkami miejskimi, mrozem i suszą. Może rosnąć na glebie piaszczystej, zarówno na słońcu jak i w cieniu.

Cis pospolity (*Taxus baccata*) – rodzimy krzew iglasty, który bardzo dobrze nadaje się do tworzenia zielonych rzeźb, odpowiedni do kształtowania form geometrycznych oraz na żywopłoty. Dobrze się zagęszcza, choć rośnie dość wolno. Wymaga regularnego strzyżenia.

Ligustr pospolity
(*Ligustrum vulgare*)

Cis pospolity
(*Taxus baccata*)

Przycina się go 2–3 razy w ciągu roku (zarówno pędy młode, jak i starsze), a cięcie może być dosyć mocne.

Odmiany ogrodowe, w odcieniach zieleni i żółci, mogą mieć pokrój nieregularny i dosyć szeroki lub kolumnowy. Cis pospolity jest bardzo odporny na zanieczyszczone powietrze, ponadto znosi słońce i cień.

Sosna górská (*Pinus mugo*)

– krzew iglasty, którego inną nazwą jest kosodrzewina. Ta niewysoka roślina (często do 0,5 m wysokości), o powolnym wzroście, ma pokrój zwarty i kulisty. Dzięki wymienionym cechom odpowiednia jest do formowania i uprawy w pojemnikach.

Sosnę górską cechują małe wymagania, zarówno glebowe, jak i wilgotnościowe, ponadto preferuje stanowisko słoneczne.

Karłowe odmiany kosodrzewiny, polecane do uprawy w ogrodach skalnych i w pojemnikach, to: „Mops”, „Ophir”, „Winter Gold”.

Sosna górská
(*Pinus mugo*)

Pielęgnacja roślin formowanych

Posiadacze roślin formowanych powinni pamiętać o ich pielęgnacji, bez niej nawet regularne przycinanie nie zapewni krzewom pięknego, zdrowego wyglądu.

Nawożenie sprzyja wzrostowi i krzewieniu się roślin (mocne krzewienie jest szczególnie istotne w przypadku krzewów formowanych), wykonuje się je wcześniej wiosną oraz na przełomie czerwca i lipca.

Zaleca się regularne nawożenie gleby, na przykład Azofoską lub jednorazowe (wiosną) – środkami o powolnym działaniu (Pokon lub Osmocote).

Podlewanie jest istotne dla prawidłowego wzrostu roślin. Oprócz regularnego nawadniania warto wykonać zabiegi, dzięki którym gleba będzie dłużej utrzymywała wilgotność. **Warto więc wyściółkować podłoże korą lub wysypać żwir.**

Przesadzanie do większego pojemnika jest ważne w przypadku roślin trzymany na tarasach czy balkonach (jak wiadomo - bryła korzeniowa roślin powiększa się wraz z ich wzrostem).

Pielęgnacja w okresie zimy jest istotna w przypadku roślin, które rosną w gruncie bądźzymane są przez cały rok na tarasie. Krzewy formowane są mniej odporne na niską temperaturę, a wszelkie deformacje pokroju psują ich dekoracyjność. Należy zatem zabezpieczyć je przed mrozem, osłaniając ich koronę.

Iglaki o pokroju kolumnowym narażone są ponadto na złamanie gałęzi przez zalegający na nich śnieg, dlatego **w okresie obfitych opa-**

dów, biały puch należy strząsać z roślin. Rozłamaniu pędów wysokich krzewów kolumnowych zapobiegnie także ich związanie.

Pielęgnacja bonsai – miniaturowe formy roślin mają nieco większe wymagania niż ich odpowiedniki rosnące w naturalnych warunkach, chociaż odporność na uszkodzenia mechaniczne w pewnej mierze zależy od właściwego uformowania bonsai.

Trzeba pamiętać, by rośliny bonsai w pojemnikach, zimujące na dworze lub na tarasie, chronić przed mrozem, a podczas cieplejszych dni – podlewać. Ich korony należy ponadto zabezpieczyć przed wiatrem.

Narzędzia do cięcia

Do strzyżenia roślin przyda się odpowiedni sprzęt, ponadto podczas tworzenia żywych rzeźb liczy się zręczność i znajomość narzędzi, których się do tego używa. Tylko ostre narzędzia zapewnią dobre cięcie, bez zbędnego kaleczenia roślin. Młode, miękkie pędy krzewów można przycinać nożycami ręcznymi, lecz zdrewniałe i grubsze gałązki lepiej usuwać za pomocą sekatora.

Nożyce ręczne. Są odpowiednie do kształtowania z roślin skomplikowanych form i przycinania żywoptłotów formowanych. Przydadzą się także do precyzyjnego cięcia iglaków. Nożyce ręczne wystarczą do formowania żywoptłotu o niewielkich rozmiarach, jednak wraz z jego wzrostem mogą być niewystarczające.

Nożyce elektryczne i akumulatorowe umożliwiają łatwiejsze i mniej czasochłonne formowanie pojedynczych roślin w geometryczne kształty.

Nożyce dwustronne pozwalają na wykonywanie ruchów w przód i wstecz, przeznaczone są do strzyżenia żywoptłotów do wysokości klatki piersiowej człowieka (w przypadku nożyc jednostronnych zęby tnące znajdują się tylko po jednej stronie, a dwustronnych – po obydwu).

Do przycinania żywoptłotu na dużej wysokości niezastąpione są nożyce na wysięgniku, które umożliwiają pracę bez konieczności korzystania z drabiny.

Sekatory stosowane do przycinania krzewów są:

- ręczne – najlepsze do iglaków,
- akumulatorowe, elektryczne i spalinowe – umożliwiają szybką pracę, jednak polecane są dla osób, które mają doświadczenie w pracy tymi narzędziami (można łatwo zniszczyć nimi krzew lub się skaleczyć). ■

▲▼ Nożyce akumulatorowe do przycinania krzewów są lekkie i poręczne, a czas ich ładowania jest krótki

▲ Sekator ręczny umożliwia przycinanie grubszych gałązek

▼ Sekator akumulatorowy nie musi być podłączany za pomocą kabla, dzięki czemu praca jest wygodniejsza

▲ Sekator akumulatorowy umożliwia przycinanie grubszych gałązek